

Dansk Armeniermission

MAJ 2017

*Ved børnehjemmet
Fuglereden i Libanon er
der åbnet et museum ved
til minde om ofrene for
folkemordet*

At skabe håb i helvedes forgård: Da Industrimissionen i Armenien kom til Grækenland

Om etableringen af den organisation, der senere blev til Dansk Armeniermission

Af historiker Matthias Bjørnlund

I foråret 1922 var Første Verdenskrig forbi. Ungtyrkernes folkedrab på armenierne i Osmannerriget havde hærgnet, og tilbage stod nu en række store spørgsmål og udfordringer for verdenssamfundet, såsom: Hvordan skulle Europa og Mellemøsten reorganiseres efter imperiernes fald, og hvad skulle der ske med de overlevende armeniere og de utallige andre hjemløse ofre for forfølgelser?

Ved Marmarahavets kyst, i byen Rodosto (Tekirdag) i den græsk-kontrollerede del af Thrakien, blot 120 km vest for Konstantinopel (Istanbul), forsøgte to danske kvinder at give deres lille, men væsentlige del af svaret blandt titusindvis af udhungrede, ludfattige og traumatiserede armenske og græske flygtninge. Nøden var overvældende, og flere kristne ankom dagligt her i forårsmånederne med synkefærdige skibe til karantænelejren på stranden, hvor det flød med døde og døende. De var på desperat flugt fra tyrkisk-nationalistiske styrker i Anatolien, der under ledelse af Mustafa Kemal (Atatürk) ville færdiggøre, hvad ungtyrkerne havde påbegyndt: Skabelsen af en homogen tyrkisk nationalstat gennem udryddelse, fordrivelse og tvangsassimilering.

I begyndelsen

De to danske kvinder var Margrethe Jepsen og Jensine Ørtz, missionærer, nødhjælps- og udviklingsarbejdere. Jepsen var rejsesekretær med KFUK-baggrund, mens Ørtz (1879-1963) var primus motor, en veteran fra før krigen i Osmannerrigets østlige Harput-provins. Vi ved ikke meget om hendes baggrund – Ørtz

var som en hel del andre missionærer sparsom med oplysninger om livet før vækkelsen og kaldet – men vi ved, at hun var lærer, som efter videreuddannelsen på KMA's missions-skole i København fra 1904 havde arbejdet som udsending for *Kvindelige Missions Arbejdere* (KMA) i Osmannerriget. Hun var optaget af mission samt af at yde nød- og udviklingshjælp til enker og forældreløse fra 1890-ernes massakrer på flere hundrede tusinder af rigets armeniere. Som der står i en officiel KMA-udgivelse fra 1910:

”Jensine Ørtz har i Malatia, en By paa ca. 60,000 Indbyggere, faaet sit 'Stykke' at arbejde paa, ved at læse Guds Ord for Kvinderne, samle dem til Bøn, give Enkerne og de unge Piger Arbejde ved orientalsk Syning, saa de kan fortjene Brødet til sig og sine, og samle Børnene til 'Børnehavens' opdragende og udviklende Gerning.”

Siden fik Jensine Ørtz en betroet stilling som leder af et hjem for blinde armenske og kurdiske børn i Malatya i samarbejde med en tysk blindemission, *Christoffel Blindenmission*. Hun var også som KMA's andre udsendinge optaget af kvindernes stilling i området, som hun aktivt forsøgte at forbedre. Det gjaldt også muslimerne, hvilket hun ikke lagde skjul på i 1912 i beretningen ”Hvad der kan foregaa i de tyrkiske Haremer” i KMA-pamfletten *Smaa-træk fra K.M.A.s Missionsarbejde*:

”Lad os ikke glemme, at vore Muhammedanske Søstre ogsaa har en udødelig Sjæl!”

Malatya – også kaldet Malatia, eller Melitine på armensk – var en fattig by, kendt for at

være farligere og mere sygdomsramt end de nærliggende byer Harput og Mezreh, hvor de fleste danske KMA-kolleger arbejdede. Men netop det farlige, der gjorde hjælp og mission så meget desto mere nødvendigt, tiltalte Jensine Ørtz. Og så var Malatya på samme tid en smuk by med talrige frugttræer, der fik den danske missionær til at beskrive byen som en gigantisk abrikoshave.

Orientering om armeniernes skæbne

Ørtz var hjemme i Danmark på sygeorlov i 1914, da verdenskrigen brød ud, og bevidnede i modsætning til f.eks. KMA's Maria Jacobsen og *Danske Armeniervenners* Karen Jeppe derfor ikke folkedrabet på armenierne fra 1915, sådan som hun havde bevidnet konsekvenserne af massakrerne på armenierne i den osmanniske Adana-provins i 1909.

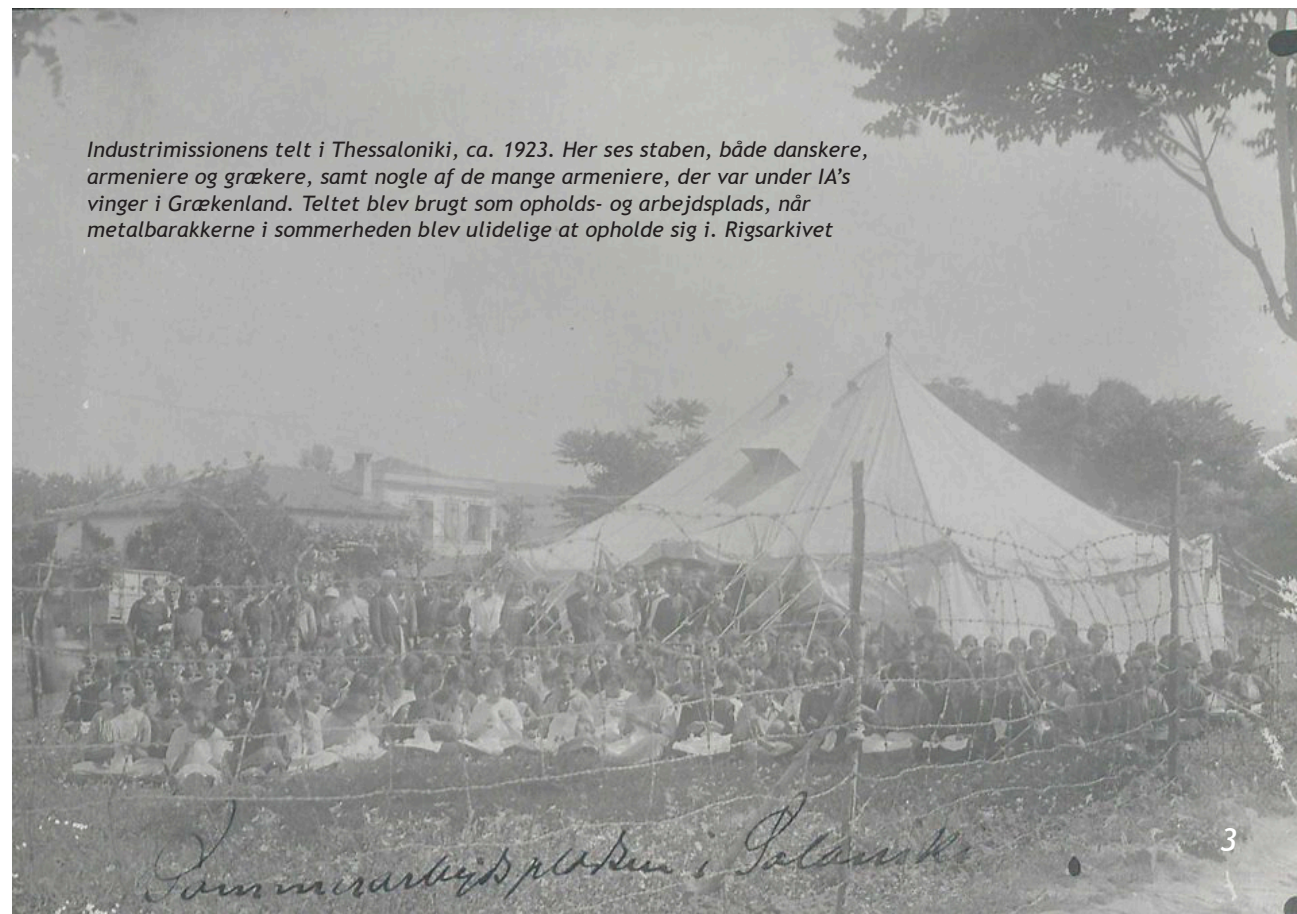
I 1915 var Malatya et af folkedrabets epicentre, med dødsmarker, slavemarkeder og

organiserede massakrer, der på det nærmeste udryddede den samlede armenske befolkning i området og dermed alt, hvad Ørtz havde viet sit liv til. Til gengæld havde Ørtz sammen med andre erfarne hjemvendte kolleger under krigen mulighed for at holde den danske befolkning mere generelt orienteret om forholdene i Osmannerriget. Det gjorde hun gennem bøger, pamfletter, artikler og massevis af foredrag.

Hun gjorde med andre ord alt for, at armenierne, som var ved at blive udryddet i deres hjemland, ikke blev glemt. Heller ikke i Malatya, hvor der under krigen stadig var en tysk missionsstation, der forsøgte at redde armenske liv, hvilket fremgår af mødeprotokollen for KMA's Armenierkomité lige før sommerferien 1917:

”Brev fra Frk. Ørtz, der beder Komitéen om muligt hjælpe Missionsstationen i Malatia med en Pengegave. Der bevilgedes 500 Mark.”

Industrimissionens telt i Thessaloniki, ca. 1923. Her ses staben, både danskere, armeniere og grækere, samt nogle af de mange armeniere, der var under IA's vinger i Grækenland. Teltet blev brugt som opholds- og arbejdsplads, når metalbarakkerne i sommerheden blev ulidelige at opholde sig i. Rigsarkivet

I Grækenland blandt et folk i nød

På trods af indsatsen kunne en dybt frustreret Jensine Ørtz efter krigen ikke få lov til at blive udsendt igen for KMA, hvor hun på godt og ondt var kendt som egenrådig, kompromisløs og besværlig. I KMA's hjemlige mødeprotokoller kan man blandt meget andet læse om, hvordan Ørtz sjældent kunne se vigtigheden i bureaukrati og dagligdags bogføring, og om hvordan hun ikke kunne godtage tilstedeværelsen af endnu en dansk KMA-missionær i Malatya, der fik hende til at føle sig overvåget og gået for nær. Her efter verdenskrigen gjorde hendes tyske kontakter og åbenlyst kritiske indstilling til den amerikanske tilgang til mission hende desuden suspekt for KMA's hovedsamarbejdspartner blandt armenske flygtninge i Libanon, den amerikanske nødhjælpsorganisation *Near East Relief*. KMA tilbød i stedet Ørtz arbejde som rejsesekretær hjemmefra, men hun ville ud, til armenierne i landflygtigheden, til eventyret, til der, hvor hun mente at kunne gøre størst nytte.

Industrimissionen i Armenien bliver til

Som den initiativrige og ukuelige kvinde Jensine Ørtz også var, startede hun derfor i efteråret 1921 sin egen organisation. Baglandet skulle være i orden til at sørge for legitimitet, promovring, finansiering, forsyninger og papirusseri. Så Ørtz fik overtalt den gamle armenierven Hans Lauritz Larsen, provst i Aarhus, til at lede den fire mand store bestyrelse for det, der kom til at hedde *Industrimissionen i Armenien – Hjælp til Selvhjælp* (IM), hvilket i sin nuværende inkarnation som bekendt hedder *Dansk Armeniermission*. Som hun senere skrev i IM's eget blad om den spæde begyndelse:

”Fra Konstantinopel skrev jeg min første Artikel til Kristeligt Dagblad, nu turde jeg give Lyd fra mig; Arbejdet hjemme var lagt i en god Gænge, de fire Brødre var traadt sammen som Bestyrelse, saa nu følte jeg mig godt dækket.”

IM kom dengang godt nok ”kun” til at

virke *blandt* armeniere, ikke *i* Armenien. Det gamle Armenien – der i starten af 1920-erne lå i hhv. Tyrkiet og den armenske sovjetrepublik – var nemlig stort set lukket land for vestlige missionærer. Men IM var i høj grad en såkaldt industrimission, drevet af protestantisk og pragmatisk arbejdsetik, der lagde vægt på netop hjælp til selvhjælp i byområder gennem uddannelse, værkstedslære og ydelse af mikrolån til finansiering af små virksomheder, f.eks. et bageri drevet af en armenier i den lokale flygtningelejr. Så selvom et verdenssyn inspireret af Indre Mission og internationale evangeliske vækelsesbevægelser gennemsyrede IM, så kom menneskets overlevelse og værdighed altid først i arbejdet i felten - og ikke den aktivt missionerende del. Hvis dette menneske så blev præget af, eller måske ligefrem lod sig omvende til luthersk-evangelisk kristendom, f.eks. gennem undervisningen på missions-skolen, der omfattede daglig andagt og bibel-læsning, så blev det opfattet som en bonus af medarbejdere og støtter.

Etablering af flygtningelejre

I Rodosto og omegn nåede Jepsen og Ørtz lige akkurat i 1922 - med 5.000 kr. på lommen - at lægge grunden til hjælpearbejdet, før de efter få måneder sammen med stort set alle andre ikke-muslimer af de tyrkiske nationalister med vold blev drevet ud på veje i det øst-thrakiske område, veje, der allerede var omkranset af knogler fra tidligere døds-marcher. Rodosto blev til den tyrkiske by Tekirdag, og IM måtte i al hast flygte vestpå langs kysten til den store, kosmopolitiske græske havneby Thessaloniki (Saloniki), der blev oversvømmet af kristne flygtninge. Nu fik de danske kvinder og deres lokale medarbejdere endelig ro til at etablere telte, barakker, værksteder, boliger og skoler i og omkring byen til armenske overlevende, først og fremmest kvinder og børn. De fik skabt håb i det, som H. L. Larsen under et besøg i 1924 kaldte ”helvedes forgård”.

Fortsættes i næste blad

Armenske fodspor i Libanon

I april var Peter Legarth og Mikkel Bandak fra bestyrelsen i Libanon for at besøge DAM's venner der. Med på rejsen var også Ruth Legarth samt Merete Bandak.

Af Peter v. Legarth

Libanon er et lille og smukt land. En høj bjergkæde løber ned langs kysten, og den ene by efter den anden har Middelhavet foran sig og bjergskråninger bagved. Bag bjergene ligger den frodige Bekaadal, Libanons spisekammer, og videre mod øst rejser en ny bjergkæde sig, Anti-libanon, med grænse til Syrien.

Libanon er i egentlig forstand bjergtagede, men flygtningesituationen er en voldsom belastning. Man kender ikke det præcise antal syriske og palæstinensiske flygtninge; et forsigtigt gæt er 3 mio. flygtninge. Nogle mener, at forholdet mellem befolkningen og flygtningene er 50/50.

Det er hjerteskerende at se de mange flygtninge tigge på gader og stræder. De er generelt ludfattige. Det er dem, der ikke har råd til at rejse til Europa. Situationen virker håbløs for et lille land, hvor befolkningen normalt tæller 4-5 mill indbyggere.

Fuglereden

Vi er til kirkekaffe i en af de armensk-evangeliske menigheder i Libanon. En mand fortæller glædestrålende om Mamma, og vi er ikke i tvivl om, at han mener Maria Jacobsen. Ved folkemordet mistede de fleste armenske børn deres fædre. De blev ganske enkelt henrettet af den ene årsag, at de var armeniere. Kvinder og børn blev fordrevet fra hus og hjem og måtte begive sig ud på en udmærkede og faretruende flugt mod syd.

Tusindvis havnede i Syrien, men også i Libanon. Landene åbnede deres grænser for de udmattede flygtninge. Mange børn mistede under flugten deres mødre, og de havnede i en desperat situation i et fremmed land. Men hundredvis af disse forældreløse børn mødte omsorg og barmhjertighed hos Maria Jacobsen. Hun så dem i øjnene med en mors blik, og fra det øjeblik fik hun den højeste udmærkelse, som et forældreløst barn kan give et menneske. Maria Jacobsen blev Mamma.

Maria Jacobsen forlod trygge kår i Danmark og rejste til det fremmede land Libanon, hvor hun i byen Byblos nord for Beirut oprettede et børnehjem, som fik navnet Fuglereden. Mange danskere har i tidens løb hørt om Fuglereden, og for armenierne er det et lys i en ellers forfærdelig mørk tid i begyndelsen af 1900-tallet.

De fugle, der er fløjet af reden, bor nu rundt omkring i hele verden, også i Danmark. Men nogle bor stadig i Libanon, og det er

gribende at møde Jeriah og se hans ansigt lyse, da han fortæller om Mamma. Han føler sig også i stor gæld til Kirsten og Oluf Paaske, der endda fik ham til Danmark, hvor han blev uddannet som automekaniker.

Det var også bevægende at komme på besøg på Fuglereden og selv se stedet. Ganske vist er børnehjemmet i dag kun en skygge af sig selv med forholdsvis få børn, en 30-40 stk. For to år siden åbnede man på stedet et museum til minde om ofrene for det umenneskelige folkemord, der tog sin begyndelse den 24. april 1915.

Den armensk-evangeliske menighed

Der er efter sigende ca. 150.000 armeniere i Libanon. De fleste tilhører den ortodokse kirke. Den har sin egen katolikos med hovedsæde i det nordlige Beirut i Antelias. Der er også mange, der tilhører den romersk-katolske kirke, mens en minoritet af armenierne er evangeliske, ca. 1000 personer.

De evangeliske armeniere er fordelt på fem menigheder med ni præster, hovedsageligt i Beirut, men en menighed findes også i Anjar, der ligger i Bekaadalen, tæt på den syriske grænse.

De evangeliske armeniere i Libanon er meget aktive: De driver fem skoler samt det eneste armenske universitet uden for Armenien. Endvidere har kirken to ældrecentre, som drives sammen med den ortodokse kirke, til et af dem er der knyttet et sundhedscenter. Desuden driver kirken et socialcenter.

Skønt de evangeliske armeniere er en minoritet, er de kendetegnet ved en stærk trosfrimodighed og åndskraft. De ønsker på mange forskellige måder at være Kristus-vidnesbyrd for armenierne. Det er trosstærkende at møde disse armeniere og erfare et fællesskab og en gæstfrihed, som griber en om hjertet. De er vore brødre og søstre, og vi har meget at lære af dem. Vi takker Gud for deres tro, håb og kærlighed.

Vores værter under besøget i Libanon: Karineh og Hrayr XXXX med deres børn. Hrayr er tidligere leder på den armenske evangeliske skole Shamlian Tatikian i Libanon og nu præst i en af de evangelisk-armenske menigheder i Beirut.

Dansk Armeniermission

Kontor og økonomi
Dansk Armeniermission
Katrinebjergvej 75
8200 Århus N.
Tlf 86 16 63 00
e-mail: armenien@privat.dk

Konto
Reg.nr. 1471 konto nr. 0009007415

Bestyrelse
René Vejen Jensen (formand)
Præstebakken 16
7480 Vildbjerg
tlf.: 9713 2699
e-mail: rvj@km.dk

Peder Ø. Andreasen
Mikkel Bandak
Ingrid Bjerre
Hanne Frøkjær-Jensen
Oline Bøndergaard Kobbersmed
Peter Legarth

Medarbejder i Armenien
Nane Khachatryan
Post- og besøgsadresse:
Grigor Zohrap 2
AM - 375031 Yerevan
Armenia
e-mail: nanekhachatryan@yahoo.com

Den armenske evangeliske kirke i Grækenland:
Armenian Evangelical Church
Odos Lamias 30
Palea Kokkinia, Piraeus
Greece
Præst: Vicken Cholakian

Bladet
Helle Sejergaard (red.)
Bygvænget 703
2980 Kokkedal
tlf.: 4914 3358
e-mail: hesej@mail.dk

Tryk
Videbæk Bogtrykkeri a.s

Oplag
1800 eks.

Velkommen til årsmøde

Fredag den 8. september 2017

i Christianskirken, Christiansvej 4, Fredericia

17.00 Gudstjeneste ved René Vejen Jensen

18.00 Middag

19.15 Årsmøde:

Velkomst ved Mikkel Bandak

Nyt fra Armenien og Libanon

Bod med armensk kunsthåndværk ved Hanne Frøkjær-Jensen

Lidt om økonomien ved Peder Andreasen

Beretning ved René V. Jensen

21.00 Kaffe

21.30 Aftenandagt v/ NN

Middagen koster 75 kr. pr. person - dog maks. 300 kr. pr. familie

Tilmelding til middagen senest fredag den 1. september 2017

til Oline Kobbensmed, tlf.: xx xx xx xx, e-mail: oline.kobbensmed@gmail.com

Hjerteligt velkommen!

Dansk Armeniermission (DAM) er et folkekirkeligt missionsselskab stiftet i 1922.

DAM arbejder på at støtte den Armenske Apostoliske Kirke i Armenien i dens bestræbelser på at genopbygge det armenske folks kristne identitet efter 70 års kommunisme. Desuden yder DAM økonomisk støtte til Den Armenske Evangeliske Kirke i Grækenland (Armenian Evangelical Church - Armenian Evangelical Association of Greece). Endelig støtter DAM tre elever på den armenske evangeliske skole Shamlian Tatikian i Libanon.